

Kirja-arvio

Alkusoittoja-teos haastaa suomalaisten musiikin historioiden kansallisen katseen

Kärjä, Antti-Ville. 2020. *Alkusoittoja. Musiikin menneisyydet monikulttuurisessa Suomessa*. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura. 242 sivua.

Elina Niiranen

Valtaa, identiteettejä ja vähemmistöjä koskevista näkökulmista on tullut viime vuosikymmenten aikana olennainen osa moninaisen musiikintutkimuksen kenttää. Tutkimus elää keskellä maailmaa, jossa keskustellaan kiivaasti eroihin, identiteetteihin ja valtaan liittyvistä kysymyksistä: maahanmuutosta, paperittomien oikeuksista, #metoo-kampanjasta, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemasta sekä alkuperäiskansojen oikeuksista. Uudenlainen avoimuus aiemmin piilossa olleista tai vaietuista aiheista ja näkökulmista edellyttävät näiden teemojen käsittelyä myös tutkimuksissa. Musiikin ymmärtämisen läpikotaisin kulttuurisena ja usein myös poliittisena ilmiönä ovat nostaneet keskiöön uusi ja kriittinen musiikkitiede (*new musicology, critical musicology*) sekä jo ennen näiden tutkimussuuntausten syntyä etnomusikologia. Professori Antti-Ville Kärjän *Alkusoittoja*-teos lukeutuu valtaa ja vähemmistönäkökulmaa käsitteleviin etnomusikologisiin tutkimuksiin. Sen tavoitteena on tutkia Suomessa kirjoitettua musiikin historiaa jälkikoloniaalisen teorian ja metodologisen nationalismin tutkimuskehityksissä sekä suhteessa monikulttuurisuuskeskusteluun.

Teos on kunnianhimoinen ja poleeminen avaus suomalaisen musiikin historian tarkasteluun monikulttuurisesta näkökulmasta. Käsittelemisestä poleemisesta syntyy siitä, että Kärjä pyrkii vakuuttamaan lukijan uudenlaisen historiankirjoituksen tarpeesta. Kun aiemmin Suomessa tehtyjä musiikillista menneisyyttä koskevia tekstejä tarkastellaan uusista näkökulmista, monet itsestään selvinä pidetyt tavat kuvata kirjoituksen kohteita ja rakentaa musiikillisille ilmiöille historiaa näyttävät vanhakantaisilta. Tavat vaikuttavat kansallisen menneisyyden rakentamisen tarpeen sanelemilta.

Poleeminen vaikutelma syntyy myös Kärjän tavasta kirjoittaa. Tämä tulee esiin esimerkiksi alalukujen väliotsikoista, jotka hän on nimennyt räväkkään tyyliin karttaen tiedekirjoittamiselle ominaista hillittyä asiallisuutta. Esimerkiksi poleemisuudesta käy välitulos ”Naamioidin kerrostumia musiikkikulttuurin kehitysmaassa nimeltä Suomi”. Otsikko lainaa suoraan suomalaisen populaarimusiikon Mikko Alatalon *Suosikki*-lehdessä julkaistusta haastattelusta, jossa hän kutsui Suomea musiikkikulttuurin kehitysmaaksi. Kärjä viljelee siis teoksessaan provokatiivisiakin otsikoita, ja hän käsittelee teoksessaan viimeaikaista suomalaista musiikin historian kirjoitusta ja ei-akateemisia musiikin historioita kritiikkiä kaihtamatta. Värikkäästä tavasta kirjoittaa syntyy vaikutelma, että teos on tarkoitettu akateemista lukijakuntaa laajemmalle yleisölle. Tähän viittaisi myös se, että lukija ei pääsääntöisesti joudu kahlamaan vaikeaselkoisessa tieteellisessä ryteikössä, vaan kirjoittaja kirjoittaa elävää suomea ja avaa lukijalle käyttämänsä käsitteet informatiivisesti. Tällaisen yleistajuisen linjan olisi suonut jatkuvan läpi kirjan, mutta jostain syystä kirjan keskivaiheilla (s. 86) kirjoitustyyli muuttuu vaikeaselkoisemmaksi. Esiin marssii uusia käsitteitä kuten esimerkiksi *jälkikoloniaalinen dekonstruktio*, *rodullistettu toiseus*, *rodullinen* ja *etninen valtdynamiikka*, joita kirjoittaja ei avaa lukijalle. Kirja on kirjoitettu pitkän ajan kuluessa ja sen teksteistä suuri osa on alun perin ollut artikkelimuotoisia, minkä vuoksi monografialle ominainen tyyllinen yhtenäisyys on ymmärrettävästi kärsinyt.

Teokseen valitut musiikilliset aihepiirit liikkuvat laajalla skaalalla. Kärjä tarkastelee esimerkiksi sitä, miten erilaisista musiikkiperinteistä lähtöisin olevia aineksia on kansallistettu musiikin historiassa. Kirjoittaja pohtii muun muassa orientalismin (Said 1995) käsitteen avulla sitä, miten taidemusiikista kirjoittavat historioitsijat ovat suhtautuneet vieraiksi kutsuttuihin elementteihin suomalaisten säveltäjien teoksissa. Myöhemmin hän tarkastelee mustan musiikin historian kirjoitusta Suomessa sekä sitä, miten suomirapista on kirjoitettu ja millaisena sen historia on hahmottunut kansallisuusdiskurssin huomioon ottaen. Näistä jälkimmäinen tulee esiin esimerkiksi siinä, miten suomirapin musiikillista menneisyyttä koskevasta oikeasta tiedosta on kiistelty. Kansallinen lähtökohta ilmiöiden hahmottamiselle näkyy esimerkiksi (s. 116) musiikin markkinoinnissa, koulutuksessa ja musiikkijournalismissa, joissa Kärjän mukaan yhdistetään tietyt musiikinlajit etnisyyteen ja varsinkin ihonväriin. Kirjan loppupuolella kirjoittaja pohtii laajemmin, miten toiseutta ja erityisesti mustaa toiseutta on käsitelty tai miten se on sivuutettu suomalaisessa populaarimusiikin historian kirjoituksessa. Kirjan osittain melko kaukanakin toisistaan olevia aihepiirejä sitoo yhteen kirjoittajan lähiluvun metodi: hän tarkastelee tutkimuskohteitaan erityisesti jälkikoloniaalisen teorian viitekehyksessä. Tutkimuksen aineistona ovat useat erilaiset lähdeaineistot *Suomen musiikin historia* -teossarjasta kaupallisten kustantajien julkaisemiin historiikkeihin ja eri medioissa julkaistuihin artikkeliaineistoihin. Kirjoittaja ei tukeudu vain kirjallisiin lähteisiin, vaan on käynyt läpi myös laajan audiovisuaalisesta materiaalista ja äänitteistä koostuvan aineiston.

Metodologisen nationalismin kritiikki

Kirjan kantavana metodina on metahistoriallinen tutkimusote, jossa historian kirjoituksen perustavanlaatuisia valintoja tarkastellaan kriittisesti valitun teoreettisen näkökulman kautta. Metahistorian käsite on peräisin historioitsija Hayden Whitelta (1973) ja se viittaa historiatieteen oman historian kriittiseen tarkasteluun. Lähtökohtana on ymmärrys historian kirjoituksen ja menneisyyden erillisyydestä: menneisyys koostuu kaikista mahdollisista tapahtumista, mutta historia on niiden tapahtumien valikointia ja niiden välisten syy-seuraussuhteiden hahmottelua. Historian kirjoittamista ohjaavat aina valitut päämäärät. Siksi

historian luominen voidaan nähdä vallan käyttönä. Erityisesti Kärjä kyseenalaistaa ajatus-
tapaa, jossa musiikki koetaan epäpoliittisena esteettisenä ominaispiirrejoukkona. Kirjoitta-
jan argumentaation voi ymmärtää tarkoittavan, että musiikin hahmottaminen osana histo-
riallista jatkumoa on poliittinen teko. Hän nojaa tässä argumentaatiossaan foucault'laiseen
perusajatukseen siitä, että kaikki sosiaaliset ja kulttuuriset suhteet ja kohtaamiset heijasta-
vat valta-asetelmia ja tuottavat niitä. Valtasuhteista kertoo se, mitkä musiikinlajeista ja näkö-
kulmista on valittu historiankirjoituksen kohteiksi. Suomalaisessa akateemisessa musiikin
historiankirjoituksessa ovat jääneet huomiotta monet merkittävät populaarimusiikin ilmiöt.
Myös tavat kuvata musiikillisia ilmiöitä ovat kirjoittajan mukaan olleet epätasa-arvoisia. Suo-
men ja suomalaisten musiikin historian rakentumisen kriittinen tarkastelu onkin kantava
teema läpi teoksen. Kirjoittaja pohtii aihetta toisaalta kansallisen menneisyyden rakentami-
sen tarpeen näkökulmasta, mutta myös valaisten taustalla vaikuttaneita muita pyrkimyksiä,
kuten esimerkiksi tutkijoiden kulttuurisia taustaoletuksia tutkimuskohteistaan.

Kärjä näkee metodologisen nationalismin leimanneen suomalaista musiikin historian kirjoit-
tamista. Tällä hän tarkoittaa sitä, että kansallisvaltio on otettu itsestään selvänä asiayhtey-
tenä ja rajausperiaatteena suomalaisen musiikin menneisyyttä eriteltäessä. Nationalismiin
kohdistunutta kriittistä tulkintaa ovat aiemmin tehneet musiikin historian osalta myös muut,
kuten esimerkiksi professori Vesa Kurkela (ks. esim. 2010, 2011) mutta hiukan eri painotuk-
sin. Kärjän kritiikki kohdistuu ennen kaikkea siihen tapaan, jolla vähemmistöjen musiikista
on kirjoitettu. Kirjoittajan mukaan kansallisen menneisyyden rakentamisen tarve on ohjan-
nut suomalaista musiikin historian kirjoittamista kirjoittajan mukaan myös viime vuosikym-
meninä, ei vain 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa. Kärjä pyrkii valaisemaan tehtyä
tutkimusta ja tieteen ulkopuolella harjoitettua musiikkiin liittyvää historiankirjoitusta poh-
timalla, mikä jää huomaamatta tai vaiennetuksi, kun ilmiö merkityksellistetään suhteessa
kansallisuusvaltioon. Kritiikki antaa ajattelemisen aihetta esimerkiksi siitä, miten musiikilli-
set vaikutteet on nähty itsestään selvästi kansallisen tradition jatkeina tai vieraina mausteina
kansallisessa sävelkielessä.

Metodologisen nationalismiin voi ymmärtää osaltaan yhtenä ulottuvuutena kansallisessa
katseessa, mutta hyvin laajasti vaikuttavana ilmiönä, joka näyttäytyi muun muassa pro-
tektionistisena kulttuuripolitiikkana (Rautiainen-Keskustalo 2015, 12) Professori Tarja Rau-
tiainen-Keskustalon mukaan: "[...] metodologinen nationalismi ajattelutapana oli viime
kädessä toiminnan kehys koko suomalaiselle hyvinvointivaltiolle aina 1980-luvulle saakka ja
sen jälkeenkin, vaikka globalisaatio on ajanut sen monin tavoin kriisiin." Rautiainen-Keskus-
talo (2015) viittaa globalisaatiotutkija Pauli Kettuseen: "Käsitteenä metodologinen nationa-
lismi kuulostaa helposti kritiikiltä, jopa halventavalta, mutta kuten Kettunen (2008) toteaa,
se tulisi ymmärtää ajan olosuhteista käsin: kansallisvaltiollinen viitekehys oli toiminnan
itsestään selvä ja kyseenlaistamaton lähtökohta." Kyseinen ajattelutapa ei siis koskenut vain
musiikin historiankirjoitusta, vaan se edustaa laajempaa Suomessa ollutta ajattelun kehystä,
joka on vasta viime aikoina alkanut väistyä. *Suomen musiikin historia* -teoksen kirjoittajien
tapa kuvata suomalaista musiikin historiaa saa Kärjältä kritiikkiä sen suhteen, miten kansal-
lisuuslähtöisesti he tarkastelevat musiikillisia ilmiöitä. Ymmärrys siitä, että esimerkiksi eri
etnisyyksien kulttuurimuotojen kuvaus vaatii erityistä sensitiivisyyttä, on nykyään itsestään
selvää. Mutta näin ei ole aina ollut. Alkuperäiskansojen kulttuurien tutkimiseen liittyvä eri-
tyisosaaminen on myös Suomessa verrattain uusi ilmiö. Alkuperäiskansojen tutkimus, sel-
laisena kuin se nykyään ymmärretään, käynnistyi Suomessa vasta 1990-luvun lopulla ja on
vakiinnuttanut asemansa vasta 2010-luvun jälkeen. Siten monet niistä näkökulmista, joita

Kärjä peräänkuuluttaa suomalaiseen musiikinhistoriankirjoitukseen, eivät olleet valtavirtaa silloin, kun kritiikin kohteena olevia tekstejä kirjoitettiin. Kärjän teos päivittääkin omalta osaltaan sitä, miten musiikinhistoriankirjoituksen tulisi jatkossa tiedostaa se, miten vähemmistöjen musiikeista kirjoitetaan eli miten kulttuurisia ilmiöitä voidaan kuvata tasa-arvoisemmin.

Globaalimman näkökulman esiinmarssi

Globaali näkökulma musiikinhistorian kirjoittamisessa tarkoittaa Kärjän mielestä monikulttuurisuuden huomioon ottamista, mutta myös kansallisen kehyksen kriittistä tarkastelua. Musiikkilajit kirjoittaja näkee rajoiltaan epäselvinä ja huokoisina jo niiden käsitteellisen olemuksen vuoksi. Siten voidaan ajatella, että musiikista kirjoittaminen on aina monikulttuurisuuden parissa toimimista. Miten sitten toteuttaa monikulttuurista näkökulmaa musiikin-tutkimuksessa käytännössä? Siihen *Alkusoittoja*-teos antaa joitakin vaihtoehtoja. Voidaan tarkastella esimerkiksi monikulttuurisia jännitteitä, vaikkapa sitä miten suomirapin tekijät puhuvat musiikinlajiinsa sisältyvästä kulttuurisesta pääomasta. Tutkimus voi myös ottaa huomioon kolmannen maailman musiikkien olemassaolon teollistuneissa ja kaupungistuneissa yhteyksissä. Kolmannen maailman musiikkeja voidaan tarkastella esimerkiksi teknologian ja verkottumisen perspektiiveistä. Keskeisiksi voivat nousta ne uudenlaiset tulkinnat kansalaisuudesta, jotka aiheutuvat maailmanlaajuisen muuttoliikkeen myötä. Esimerkiksi Suomessa asuva somalivähemmistö voi tuottaa uudenlaista tulkintaa suomalaisuudesta. Voidaan myös pohtia sitä, miten Eurooppa-keskeiset ajattelutavat vaikuttavat historiankirjoitukseen ja muihin tapoihin tuottaa tietoa menneisyydestä.

Kärjä toteuttaa näistä teemoista ennen kaikkea viimeistä eli pohtii sitä, miten Eurooppa-keskeisyys näkyy suomalaisissa musiikkihistorioissa. Miksi musiikinhistorioitsijat valitsevat perspektiivikseen eurooppalaisuuden, vaikka musiikilliset vaikutteet ovat globaaleja? Miksi esimerkiksi suomalaisen populaarimusiikin emoperinteitä pohdittaessa ulkoeurooppalaisia perinteitä ei oteta huomioon (s. 72)? Kärjän yllirajainen näkökulma ei siis seisahdu Euroopan rajoille, vaan laajenee kohti globaalia tarkastelua. Globaali näkökulma onkin varsin perusteltu ja pintapuolisen tutkiskelun perusteella vaikuttaa siltä, että se ei ole suomalaisen musiikin historian tutkimuksen kentällä tällä hetkellä keskeinen trendi (vrt. Heikkinen, Kurkela, Mantere, Rantanen 2017). Kirjoittaessaan mustan musiikin historiankirjoituksesta Suomessa Kärjä kiinnittää huomionsa siihen, että tietyt musiikinlajit puuttuvat virallisesta historiankirjoituksesta. Erityisesti mustasta musiikista kirjoitettaessa autenttisuuden käsite on Kärjän mielestä ollut keskeinen tapa arvottaa ja kuvata musiikkia. Samanlainen autenttisuuden kaipuu on toki näkynyt myös esimerkiksi karjalaista musiikkia koskevassa historiallisessa tutkimusperinteessä. Autenttisuuden rinnalla myös ”suomalaistaminen” eli kansalliseksi tekeminen näkyy muun muassa suomirapissa. Suomirapin alkuperä on haluttu ”kansallistaa” sijoittamalla keskustelun keskiöön kansalliset esikuvat, sen sijaan että suomirapin kehitystä ja tyyllilajeja olisi ensisijaisesti paikannettu globaaleihin esikuviin. Kärjän teos tuokin esiin, että etnosentrinen ja kansallinen näkökulma ovat olleet keskeisiä silloinkin, kun on kirjoitettu ulkoeurooppalaisista musiikkiperinteistä Suomessa.

Kirjoittaja tuo *Alkusoittoja* -teoksessaan esiin näkökulmia, jotka ovat suomalaisessa musiikin historian kirjoittamisessa jääneet aiemmin huomiotta. Ne ovat tärkeitä näkökulmia, jotta voitaisiin kirjoittaa tasa-arvoisempaa ja monikulttuurisempaa musiikin historiaa. Jälkikolonialinen teoria valaisee aiemmin tehtyä tutkimusta uudella tavalla. Tällä tutkimussuuntauksella on myös ongelmansa. Ilmiöiden taustalla vaikuttavat monet erilaiset tekijät eli ilmiöt ovat

intersektionaalisia. Jälkikoloniaalinen teoria valaisee tietynlaisia historiallisia kehityskulkuja, mutta sen kautta näyttäytyvät ilmiöiden ja kehityskulkujen valikoidut puolet. Se toimii siis kuten teoreettisilla näkökulmilla on tapana toimia: rajaa ilmiöiden tarkastelua. Kärjä pääsee-kin kirjansa loppupuolella intersektionaalisuuden teemaan ja pohtimaan myös esimerkiksi sukupuolen vaikutusta siihen, miten musiikista on kirjoitettu. *Alkusoittoa* -teos onkin varsinainen runsauden sarvi, joka avaa tutkimuspolkuja moniin eri suuntiin.

Kirjallisuus

- Dahlström, Fabian ja Erkki Salmenhaara. 1995. *Suomen musiikin historia 1. Ruotsin vallan ajasta romantiikkaan*. Helsinki: WSOY.
- Heikkinen, Olli, Vesa Kurkela, Markus Mantere ja Saija-Leena Rantanen 2017. "Esipuhe." *Musiikki 1-2/ 2017*. 3–10. Jalkanen, Pekka ja Vesa Kurkela. 2003. *Suomen musiikin historia. Populaarimusiikki*. Helsinki: WSOY.
- Kettunen, Pauli. 2008. *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Tampere: Vastapaino.
- Kurkela, Vesa. 2010. "Kansallisen musiikin historian varjo – Suomessa ja Pohjanmaalla." Teoksessa *Varpusen Weisu. Pohjanmaan musiikin historiaa*. Toim. Vesa Kurkela, Heikki Laitinen & Saijaleena Rantanen. Tampere: Juvenes. 11–43.
- Kurkela, Vesa. 2011. "Kansallismielisyys Suomen musiikin historian kirjoituksessa." *Musiikki1/2011*. 24–42.
- Rautiainen-Keskustalo, Tarja. 2015. "Kansalliset tieteet, etnomusikologia ja liikkuvan maailman problematiikka." *Elore 22(2)*. 1–19. <https://doi.org/10.30666/elore.79220>
- Said, Edward W. 1995. *Orientalism. Reprinted with a new Afterword*. New York: Pantheon Books.
- Salmenhaara, Erkki. 1996a. *Suomen musiikin historia 2. Kansallisromantiikan valtavirta: 1885–1918*. Helsinki: WSOY.
- Salmenhaara, Erkki. 1996b. *Suomen musiikin historia 3. Uuden musiikin kynnyksellä: 1907–1958*. Helsinki: WSOY.
- White, Hayden. 1973. *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.

Filosofian tohtori Elina Niiranen toimii tutkijatohtorina Karjalan tutkimuslaitoksella Itä-Suomen yliopistossa. Hän työskentelee Suomen Akatemian hankkeessa Venäjä kenttä ja arkistona – 1800 ja 1900-luvun perinteentutkijat suomalaisuutta konstruoimassa sekä Koneen säätöön hankkeessa, jossa tutkitaan Helmi ja Pertti Virtarannan Neuvosto-Karjalassa tekemää kenttätöitä.